

Af Anders Högberg

AT TÆNKE UD OVER OPRINDELSE

Nye tilgange til at forstå kulturarv og pluralitet

For nylig fremsatte professor i Idéhistorie ved Uppsala Universitet Anders Ekström den pointe, at på trods af en verden i forandring er det generelt svært for samfund at ændre sig i samme takt. Her vil jeg undersøge to eksempler på forandringstænkning, først ved at diskutere menneskelig evolution og derefter kulturarv. Jeg slutter med et forslag til, hvordan fremtidsdannelsesprocesser kan nytænkes.

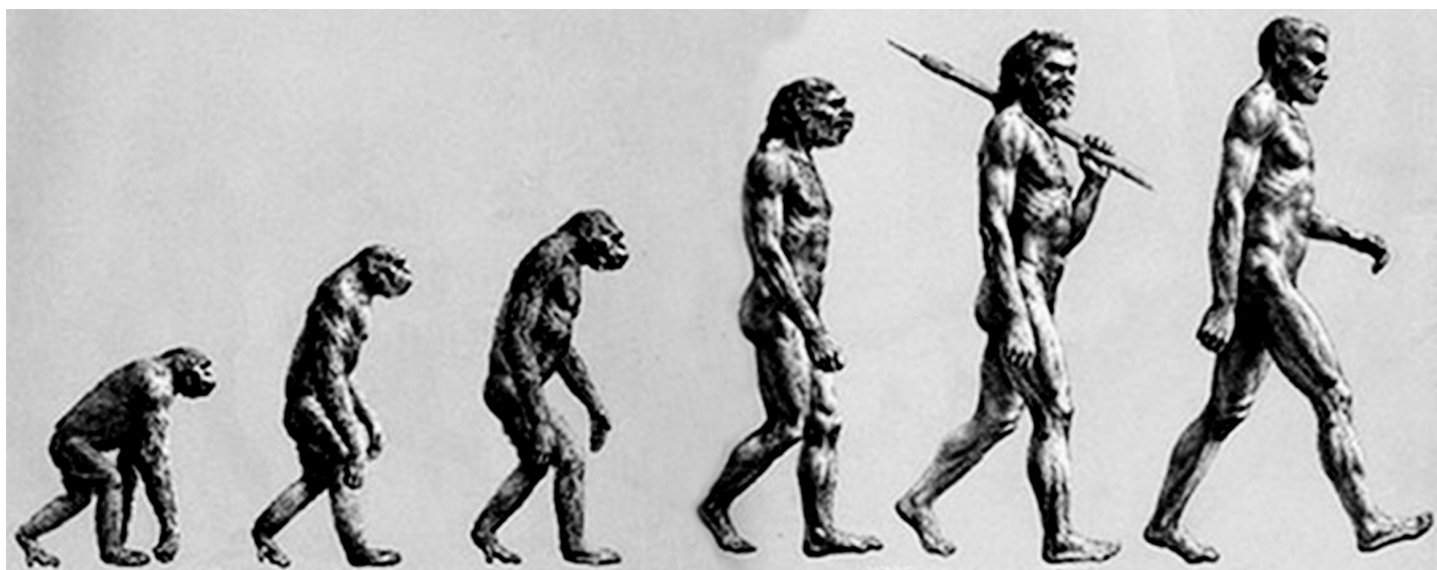
EVOLUTION

Før evolutionsteorien var jorden ifølge Skabelsesberetningen omkring 6.000 år gammel. Geologien banede vejen for dyb tid. Fossiler fra uddøde dyr i dybe jordlag førte til en accept af, at jorden var meget gammel, og at dyr og planter kan udvikle sig gennem evolution. Menneskelig evolution var imidlertid sværere at acceptere. Ifølge Bibelen blev mennesket skabt af Gud. For at håndtere dette problem – altså at forklare evolution uden at rykke ved ideen om mennesket som skabt i Guds eget billede – etablerede forskere en forbindelse mellem oldgamle knogler og race. Neandertalerne hævdedes f.eks. at være samme race som aboriginer i Australien. Så var problemet løst. Ingen menneskelig evolution. I stedet for var der forskellige racer, med europæerne øverst, og derunder andre racer, som led af degeneration efter syndfloden.

Da menneskelig evolution i slutningen af det 19. århundrede endelig blev tænkelig i samfundet, og slægtsskab med aberne blev overvejet, var raceforskelle stadig accepteret som videnskabelig forklaring. Som resultat heraf blev det hævdet, at europæere stammede fra chimpanser, afrikanere syd for Sahara stammede fra gorillaer og aboriginer i Australien fra orangutanger.

Videnskaben udviklede sig, og i 1930'erne blev det accepteret, at mennesker har en fælles abe-forfader, hvilket førte frem til den velkendte illustration af den menneskelige evolution, "The March of Progress".

Hvad jeg gerne vil gøre opmærksom på her, er det vedholdende fokus på oprindelse. Eftersom religionen udgjorde det dominerende narrativ, når det kom til at forklare, hvordan oprindelsen skulle forstås, var videnskaben nødt til at formulere

The March of Progress

et alternativ. I stedet for den religiøse ”historien om skabelsen” som præsenteret i Skabelsesberetningen, blev menneskets oprindelse beskrevet som en art, der udvikler sig til at blive en anden. Dog betragtede begge historier – den religiøse og den videnskabelige – oprindelse som *den eneste* oprindelse.

I dag har nye forskningsresultater genskrevet, hvad vi ved om menneskelig evolution. Homo-arterne har ikke udviklet sig fra den ene til den næste. Det har ikke været en evolutionær vandring med et enkelt defineret udgangspunkt. I stedet eksisterede mange Homo-arter på samme tid. Og på forskellige steder, i forskellige tidsaldre, har de mødtes og parret sig. For eksempel har de fleste af os i dag nogle få procent neandertaler-DNA i os. Som samlet gruppe bærer vi alle op til 80 procent af neandertal-genomet i vores kroppe. Følgelig har Homo sapiens og neandertaler parret sig med frugtbar afkom som resultat. Og dermed uddøde neandertalerne ikke. De er her stadig, sidder blandt læserne af Social Kritik i dag.

Men videnskaben har stadig fokus på oprindelsen af Homo sapiens. Ikke sammentvinklede, interagerende processer eller komplekse, kringledede evolutionære historier. *En* oprindelse af mennesker synes at være vigtigere at tale om end interaktion på tværs af arterne over tid og sted.

KULTURARV

Kultur arv er mit andet eksempel. Inspireret af diskussioner om evolution og race introducerede videnskaben nationaliteter som underracer. I overensstemmelse med romantikkens essentialisme blev folkenationer erklæret som isolerede enheder med deres egen særlige historie, etnicitet og identitet. Denne abstraktion blev rammen for det 19. århundredes arkæologer og museumsfolk, der arbejdede med at definere kultur arvens roller i de blomstrende, moderne nationalstater. Der blev opfundet et narrativ, der forbandt kultur arv til oprindelse og fødested.

I dag definerer videnskaben denne tænkemåde som grundmetaforer baseret på essentialisme. Den manifesterer sig med opfattelsen af, at vi er født med og ind i kultur og kultur arv – enheder vi uændret bærer med os gennem hele vores

liv – som en komplet pakke, vi ikke kan slippe væk fra.

Grundmetaforer baseret på essentialisme er stadig et fremherskende tankedogme i dag. Kulturarv forstås som noget der stammer fra fortiden, noget vi skal bevare og håndtere, og videregive til fremtidige generationer. Den hænger sammen med slægtsskab og fødested. Baseret på kulturarv bliver mennesker derfor klassificeret efter, hvem de *er* og hvor de *kommer* fra, og ikke efter det, de *gør* og hvor de er *på vej* hen.

Det jeg gerne vil gøre opmærksom på her, er det vedvarende tankedogme, der forbinder kulturarv til *én* oprindelse. En fast etnisk fortid er forbundet med en lignende fast etnisk nutid.

Men i de seneste år er der indenfor forskningsområdet "Heritage Studies" etableret ny viden om, hvordan man forstår kulturarv, ikke kun som arv, men også som nutidige processer, der giver kulturarv forskellige betydninger i forskellige sammenhænge.

Men i dagens samfund er vi generelt ude af stand til at forstå kulturarv på en måde, der adskiller sig fra, hvordan det tidligere blev forstået. Lad mig komme med et eksempel: Globale migrationsstrømme har resulteret i, at folk over hele verden bor i lande, de ikke er født i. Idet de flytter sig fra en oprindelse, en kulturarv, ind i en ny, angiveligt original, kulturarv, beskrives disse personer overfladisk som "midt imellem". Men det er simpelthen ikke korrekt. Den oprindelige kulturarv eksisterer ikke som original. Den var og er til konstant genforhandling. Den nye kulturarv er ikke original, den er også i bevægelse. Og folk er aldrig "midt imellem". De lever her og nu.

Et relevant spørgsmål at stille er derfor: Hvorfor skal folk presses ind i en taksonomi baseret på narrativer om oprindelse forbundet med kulturarv og fødested, når de pågældende lever i nuet og udvikler deres liv i forhold til dette nu og de fremtidige ambitioner, de har?¹⁾

Der er alternativer. Essentialisme kan erstattes af en forståelse af en fælles nutid og en fælles fremtid, hvor en følelse af at høre sammen er knyttet til fælles værdier relateret til demokratiske rettigheder og forpligtelser, i stedet for etnicitet baseret på oprindelse. Kulturarvens funktion i dette tankedogme er ikke at definere, hvem du eller nogen andre er. I stedet er den at give (stats)borgere redskaber til at forstå det samfund, de lever i i dag.

For 150 år siden bidrog menneskelig evolution og

kulturarv til vigtige fremtidsdannelsesprocesser i en foranderlig verden. Oprindelse havde som et tankedogme en afgørende rolle at spille. Jeg har her argumenteret for, at begrebet *en* oprindelse stadig er med os i dag. Jeg foreslår samtidig, at samfundet vil have gavn af at ændre det: ved at holde op med at bruge gamle tanke-dogmer, skabt for flere hundrede år siden, som om de var selvindlysende, og i stedet begynde at opfinde fremtidsdannelses-processer mere i tråd med, hvad vi har brug for i dag. Med andre ord, *vi har brug for nye fremtider*. At adressere såkaldt innovative fremtider (unimagined futures) kan være en frugtbar måde at starte et sådant nyskabende arbejde.²⁾

En almindelig måde at planlægge fremtider på er at lave trendanalyser af, hvad der skete i fortiden, og herfra udlede hvad der kan ske i fremtiden. Fremtidige trends skelnes ved at analysere tidligere ændringer og frembrydende mønstre over tid, og så at ekstrapolere dem ud i fremtiden. Figur 1 illustrerer denne fremgangsmåde.

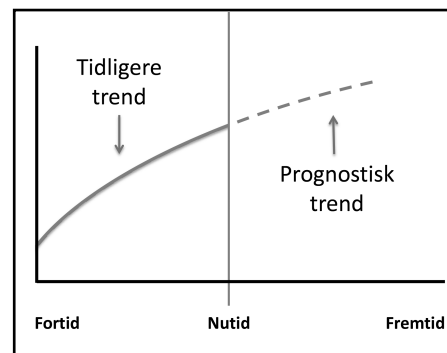

Fig. 1

Men denne måde at forstå fremtiden på er simpelthen ikke god nok. For det er et tanke-dogme, der tæmmer tiden ved at lægge nuværende viden ned over fremtiden. Som sådan skaber det en fremtid, der ikke kan udvikle sig til mere end en forlængelse af, hvad der allerede er kendt. For at illustrere min argumentation indtil nu: Hvis oprindelsen har været vigtig, så er den vigtig og vil derfor også fremover være vigtig. (se figur 2, 3, 4)

For at bryde dette tanke-dogme har vi brug for at forstå fremtiden på en anderledes måde. (se fig. 5)

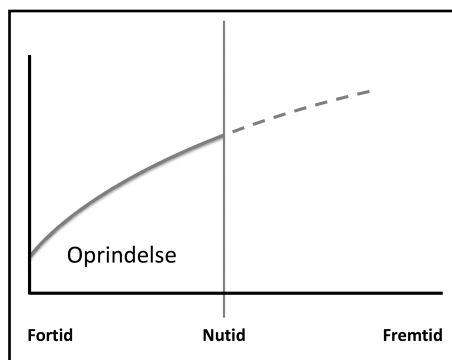

Fig. 2

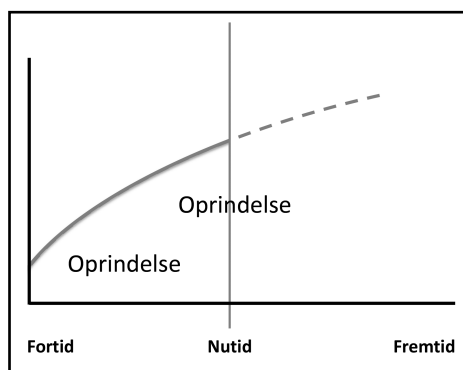

Fig. 3

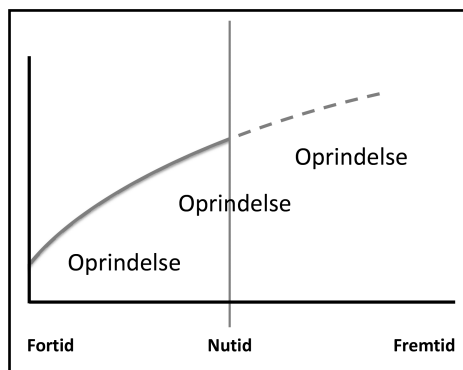

Fig. 4

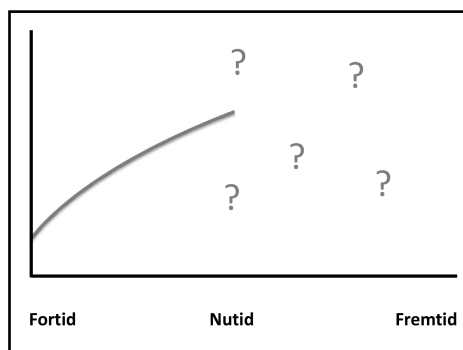

Fig. 5

De uanede fremtider tilskynder os til at undersøge, hvad vi har brug for at forestille os, kende og ændre for at skabe fremtider, der ville være ønskelige, men som vi ikke kan realisere på nuværende tidspunkt. Det indebærer at finde nye måder at forstå nutiden på for at bryde de nuværende tanke-dogmer og styrke vores evne til nytænkning ud over, hvad vi ved i øjeblikket.

Jeg mener, at vi kan drage fordel af at udforske uanede fremtider for at skabe ny viden, der kan generere nyskabelser til en verden i forandring. I dette korte essay har jeg foreslået en sådan måde: at bryde med gamle tanke-dogmer og adressere oprindelse og kulturarv fra et innovativt fremtids perspektiv.

Dette vil generere ny viden, viden der potentielt kan påvirke værdibaserede meninger i samfundet om spørgsmål i relation til, hvad det vil sige at være menneske, og hvordan vi forholder os til hinanden og formår at opbygge samfund sammen.

Artiklen er oversat fra engelsk til dansk af "Translated By Us".

Anders Högberg, PhD, er professor i arkæologi ved Linné Universitetet i Sverige.

LITTERATURLISTE

- Högberg, Anders (2016). "To Renegotiate Heritage and Citizenship beyond Essentialism". *Archaeological Dialogues* 23:39-48.
- Miller, Riel (2010). "Futures Literacy – Embracing Complexity and Using the Future". *Ethos* 10 (10): 23-28.

NOTER:

1. Jeg udvikler dette argument i Högberg (2016).
2. Jeg har lånt begrebet om 'unimagined futures', her oversat til innovativ fremtid, af Riel Miller, som har sagt følgende: "The danger is that formal, preconceived sources of inspiration, intended to enable discovery are all too often exactly what snuffs it out. By insisting and imposing the patterns, words and ideas of the past on the present, the new and not-yet-meaningful cannot be invented and brought into our sense-making processes. Exploration is not about the paths taken – which are only the possibilities of the past brought to life by the present. Instead, it is about futures unimagined and hence a present that does not make sense. Se Miller (2010).